

غناء، موسیقی

به کوشش رضامختاری، محسن صادقی، قم، مرکز تحقیق مدرسه
ولی عصر، ۱۳۷۶

مژگان حمزه‌لو

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

این مجموعه در دو مجلد تألیف شده و دربارهٔ غناست که از مسائل مهم فقه است. در این مجموعه عمده‌ترین منابع و آراء در مسألهٔ فقهی غناء گردآوری و تألیف شده و به نوعی تحقیقات پیشینیان در باب غناء احیاء شده و از این طریق منشأ بسیاری از سخنان و اقوال فقهی که طبق رسم معمول در گذشته کمتر به گویندهٔ آن اشاره شده ذکر گردیده است.

هدف گردآورندگان این مجموعه نه بیان تاریخ موسیقی و نه موسیقی نظری و نه علم موسیقی است، بلکه همت آنها مصروف رسائل و آثاری شده که جنبه‌های فقهی غناء را بیان کرده و به مسائلی اعم از تشخیص موضوع یا

حکم پرداخته‌اند. و هرگز هدف این نبوده که باید به پژوهشهای گذشتگان اکتفا کرد و از همانها برای حل مشکلات اجتماعی امروز استفاده کرد بلکه منظور این بوده که هر تحقیقی باید بر اساس پژوهشهای گذشتگان باشد.

روش تحقیق

مؤلفان کوشیده‌اند بخش مهمی از آثار فقهی شیعه را، که در باب غناء بوده و همچنان به صورت دست‌نوشته و پراکنده در گوشه و کنار کتابخانه‌های شخصی و عمومی باقی مانده و یا به صورت چاپ سنگی و پراز غلط منتشر شده‌اند که استفاده از آنها برای فقه پژوهان آسان نیست، تصحیح و با ترتیبی خاص منتشر کنند. همچنین در گردآوری این مجموعه غرض جمع‌آوری عمده‌ترین آراء درباره غناء بوده و ایشان فقط عرضه‌کننده آثار فقهی صالح و میراث مکتوب فقهی شیعه‌اند. از این رو فرقی بین رساله‌های تحریم و تحلیل گذاشته نشده و همه را بدون کم و کاست تصحیح و درج کرده‌اند و اظهار نظر درباره رساله‌ها را بر عهده صاحب نظران گذارده‌اند.

ابواب و فصول کتاب

این مجموعه از دو جلد حجیم تشکیل شده که جلد اول آن با مطلع و سپس پیشگفتاری در انگیزه تألیف این مجموعه آغاز گردیده است.

مقدمه از چهار فصل و یک خاتمه تشکیل یافته:

فصل اول: ضرورت تصحیح متون و دشواری آن

فصل دوم: اهمیت دانش فقه و دشواری افتاء

فصل سوم: طرح عظیم میراث فقهی

فصل چهارم: غناء، موسیقی

خاتمه: سؤالهای فقهی غناء

پس از مقدمه، این مجموعه با شش بخش آغاز می‌گردد:

بخش اول: رساله‌های غناء

بخش دوم: گفتارهای پراکنده

بخش سوم: آراء فقیهان درباره غناء

بخش چهارم: کتابشناسی غناء

بخش پنجم: احادیث غناء

بخش ششم: اهل سنت و غناء

بخش اول یعنی رساله‌های غناء، مهمترین و مفصلترین بخشهاست و دو جلد از این مجموعه را به خود اختصاص داده. در این بخش بیست و هشت رساله فقهی غناء که تمام آنها تألیف فقیهان گذشته است تصحیح و به ترتیب تاریخ وفات مؤلفان آنها مرتب و چاپ شده که این رساله‌ها از زمان محقق سبزواری (۱۰۹۰ م.) آغاز گردیده و ظاهراً پیش از وی رساله مهمی در مورد غناء در دسترس نبوده به این دلیل که غناء در آن زمانها ظاهراً مسأله روز نبوده و چندان ابهامی یا اهمیتی نداشته است بلکه فقط گفتارهای پراکنده‌ای در باب غناء یافت شده که در بخش سوم ذکر گردیده‌اند.

در آغاز هر رساله مقدمه‌ای آورده شده که به ذکر مشخصات، تاریخ تولد، وفات و سایر تألیفات صاحب رساله پرداخته و همچنین توضیحات مختلفی درباره رساله داده شده.

بخش دوم گفتارهای پراکنده درباره غناء، در این بخش اصل سخنانی را که به مناسبتی در غیر کتابهای فقهی درباره غناء گفته شده چاپ گردیده که بعضی از این گفتارها همچنان به صورت خطی است و تا به حال چاپ نشده یا غالباً فقه پژوهان از این سخنان اطلاعی ندارند و یا در دسترس آنان نیست.

در بخش سوم اصل سخنان فقهای شیعه در باب غناء تا آغاز سده یازده هجری از کتابهای دوره‌ای فقه گردآوری، تصحیح و به ترتیب تاریخ وفات آنان ذکر گردیده است.

بخش چهارم مشتمل بر سه فصل است: الف) آثار مستقل. ب) آثار مشتمل. ج) آثار چاپ شده.

بخش پنجم: در این بخش، متن و سند همه احادیث باب غناء که در رساله‌های غناء به آنها استشهاد شده یا در منابع حدیثی آمده است به طور کامل همراه با توضیحاتی با نظم و دسته‌بندی خاصی درج شده است.

بخش ششم: آنچه در بخشهای پنج‌گانه پیشین درج شده آثار و احادیث شیعی است اما در بخش ششم تقریباً چکیده‌ای از مباحث مشابه پنج بخش گذشته، از فقه عامه ذکر شده است، یعنی برای نمونه دورساله از رساله‌های فقهاء اهل سنت در غناء (یکی در تحریم و یکی در تحلیل) آورده شده.

این مجموعه دارای نکات برجسته فراوانی است از جمله اینکه عمده منابع مورد نیاز فقه پژوه در مسأله غناء اعم از مجتهد و مدرس و استاد و شاگرد یک جا در پیش روی ایشان قرار گرفته و نیز مقدار نوآوری‌ها و ابتکارات هر فقیه در مسأله غناء روشن می‌گردد. با این مجموعه آثار گذشتگان شیعه و همچنین تحقیقات آنان در باب غناء که دارای ارزش فراوان است احیاء و زنده گردیده و با ترتیبی خاص در یک مجموعه کنار هم قرار گرفته؛ آثاری که نتیجه بخش عمده‌ای از زحمات و تلاشهای پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و ائمه علیهم السلام و اصحاب آنان و نیز زحمات هزاران ساله فقهاء و محدثان شیعه است. علاوه بر این، از این طریق گردآورندگان این مجموعه به نتایجی دست یافته‌اند که در مقدمه رساله‌ها به آنها اشاره شده از قبیل شناخت مؤلف برخی رساله‌ها که در منابع شناخته

نشده‌اند و نیز رفع اشتباهات فراوان نسخه‌های خطی. از ویژگی‌های دیگر این مجموعه این است که مؤلفان به هیچ روی در صدد مقایسه یک یا چند رساله و یا رد این رساله‌ها نبوده‌اند فقط هدفشان بوجود آوردن دستمایه خوبی برای فقیه در کار استنباط بوده است از این رو فقط به تصحیح این رساله‌ها پرداخته‌اند (به جز در مواردی که فقط یک نسخه از رساله در دست بوده) که ابتدا تمام نسخه بدل‌های موجود را با هم مقایسه و در آخر نیز متن رساله‌ها را از تحریفات و اغلاط نویسندگان گذشته پاک گردانیده و عرضه نموده‌اند.

تفاوت این مجموعه با کتابهای مشابه

امروزه بسیاری از معاصران درباره غناء و موسیقی رساله‌ها و آثار مستقل پدید آورده‌اند اما اغلب مؤلفان آنها حتی به پنج رساله فقهی ویژه غناء از فقیهان گذشته دست نیافته‌اند و از آنها استفاده نکرده‌اند به این دلیل که رسائل فقهی غناء همواره به صورت پراکنده و دست‌نوشته وجود داشته در حالیکه فقهای گذشته از زمان محقق سبزواری به بعد بیش از چهل رساله فقهی ویژه غناء تألیف نموده‌اند که در این مجموعه حدود سی رساله غناء ذکر گردیده و همین امر باعث امتیاز این کتاب بر سایر کتب فقهی است زیرا به طور مشخص یکی از موضوعات فقهی را جمع آوری و منتشر کرده است. البته در بعضی از کتب شیعه مانند الذریعه فقط به یک سوم این رساله‌ها می‌توان دست یافت که از لحاظ کیفی هم ناقص است اما در این مجموعه بیشتر رسائل فقهی ذکر شده‌اند و آنها را کارشناسان امر تصحیح و غلط‌گیری کرده‌اند.

نشر کتاب

نشر مقدمه کتاب ساده و روان و فاقد عبارات و لغات پیچیده است. نگارنده درباره کتاب توضیحاتی داده و سپس شواهدی را از سخنان بعضی اساتید در تأیید و تفهیم سخنان خود آورده است.

نشر کتاب در بخش رساله‌ها همان نشر عربی است که فقهاء خود نوشته‌اند و گردآورندگان همان گونه چاپ کرده‌اند. البته در متن رساله‌ها مطالب تکراری وجود دارد از قبیل ذکر معانی واژه غناء یا احادیث غناء، اما بنا بر گفته گردآورندگان این مجموعه: «روا نبود که به بهانه حذف مطالب تکراری آثار بزرگان فقه مبتله و جرح و تعدیل گردد»، به همین دلیل این تکرار را نمی‌توان از عیوب کتاب برشمرد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی